

กสม. ๒

รายงานผลการตรวจสอบ

การละเมิดสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

รายงานผลการตรวจสอบ ที่ ๕๗/๒๕๖๘

เรื่อง สิทธิชุมชนและสิทธิในที่อยู่อาศัย กรณีร้องเรียนว่าการดำเนินโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง (แฟลตดินแดง) กระทบต่อมาตรฐานการครองชีพของผู้อยู่อาศัยเดิมในแฟลตดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร

ผู้ร้อง

ผู้ถูกร้อง การเคหะแห่งชาติ

๑. ความเป็นมา

ผู้ร้องร้องเรียนด้วยตนเอง ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามคำร้องที่ ๑๒๒/๒๕๖๖ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๖ ว่า เมื่อปี ๒๕๖๑ ผู้ถูกร้องได้ดำเนินโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง (โครงการฟื้นฟู) ระยะที่ ๑ แล้วเสร็จ และอยู่ระหว่างดำเนินโครงการระยะที่ ๒ ผู้ร้องและผู้อยู่อาศัยในแฟลตดินแดงเห็นว่า โครงการดังกล่าวกระทบต่อการครองชีพของผู้อยู่อาศัยเดิมจากการเรียกเก็บค่าบริการจัดการในอัตราสูง ได้แก่ ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ การปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี และไม่มีความชัดเจนในการจัดการแผงการค้า ซึ่งเป็นพื้นที่ประกอบอาชีพของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่มิให้ผู้อยู่อาศัยเดิมรวมกลุ่มอยู่ในชั้นเดียวกัน จึงขอให้ตรวจสอบ

๒. การตรวจสอบ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๖๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากการชี้แจงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ดังต่อไปนี้

๒.๑ รายการเอกสาร พยานหลักฐานจากการตรวจสอบ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ หนังสือผู้ร้อง ๔ ฉบับ ได้แก่ (๑) ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๖ (๒) ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๖ (๓) ลงวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗ และ (๔) ลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๗ ถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒.๑.๒ หนังสือผู้ถูกร้อง ลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ ถึงเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒.๑.๓ บันทึกข้อเท็จจริงการลงพื้นที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖ ณ ชุมชนดินแดง (แฟลตดินแดง) เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร

๒.๑.๔ รายงานการประชุมตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒.๑.๕ หนังสือสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ นร ๑๑๐๖/๑๔๙๗ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๗ ถึงเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒.๑.๖ รายงานการประชุมตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๗ ณ การเคหะแห่งชาติ

๒.๒ ข้อเท็จจริงจากการตรวจสอบ

๒.๒.๑ ข้อเท็จจริงฝ่ายผู้ร้อง

๑) ผู้ร้องและผู้อยู่อาศัยเดิมในแฟลตดินแดงไม่เห็นด้วยกับโครงการฟื้นฟูฯ ตั้งแต่ระยะที่ ๑ (แปลง G) แต่เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวอยู่ในช่วงที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เป็นรัฐบาล จึงไม่สามารถคัดค้านได้

๒) ผู้ร้องและผู้อยู่อาศัยเดิมในแฟลตดินแดงไม่ขัดข้องกรณีผู้ถูกร้องเรียกเก็บค่าสาธารณูปโภค แต่ต้องการให้ลดหย่อนจาก ๘๒๕ บาท เป็น ๕๐๐ บาทต่อเดือน รวมทั้งต้องการความชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการผังการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ และการบริหารจัดการต่าง ๆ

๓) โครงการฟื้นฟูฯ ระยะที่ ๒ (แปลง D1) ก่อสร้างแล้วเสร็จ และส่งมอบให้ผู้เช่าเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๗ โดยจับฉลากเลือกห้องเรียบร้อยแล้ว

๒.๒.๒ ข้อเท็จจริงฝ่ายผู้ถูกร้อง

๑) ความเป็นมาและแผนการดำเนินโครงการฟื้นฟูฯ

(๑) เดิมชุมชนดินแดงเป็นสถานที่ทิ้งขยะของกรุงเทพมหานคร โดยในปี ๒๕๔๓ กรมประชาสัมพันธ์ (ชื่อหน่วยงานในขณะนั้น) ได้พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ต่อมาในปี ๒๕๐๖ ได้สร้างอาคารแฟลตดินแดงสำหรับให้เช่า และในปี ๒๕๑๖ กรมประชาสัมพันธ์โอนอาคารแฟลตดินแดงไปอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ถูกร้อง กระทั่งในปี ๒๕๑๙ - ๒๕๓๕ ผู้ถูกร้องได้สร้างอาคารที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น มีผู้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนประมาณ ๓๖,๐๐๐ คน

/(๒) เนื่องจาก...

(๒) เนื่องจากอาคารแฟลตดินแดงมีอายุการใช้งานมานาน ผู้ถูกร้องจึงให้สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย สภาวิศวกร และวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ศึกษาตรวจสอบสภาพความแข็งแรงของอาคาร รวมถึงให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันอัคคีภัยแห่งชาติ ตรวจสอบและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคารแฟลตดินแดง ซึ่งผลการตรวจสอบของทั้ง ๔ หน่วยงานสอดคล้องกันว่าควรรื้อสร้างใหม่หรือซ่อมแซมทั้งหมดโดยด่วน ผู้ถูกร้องจึงนำเสนอคณะรัฐมนตรี และได้รับความเห็นชอบแผนแม่บทการพัฒนาโครงการฟื้นฟูฯ แต่ยังคงดำเนินโครงการไม่ได้ เนื่องจากผู้อยู่อาศัยยังไม่เข้าใจรายละเอียดของโครงการ

(๓) วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๙ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการแผนแม่บทโครงการฟื้นฟูฯ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๗) รวมทั้งกรอบแผนการลงทุนพัฒนาพื้นที่ตามแผนแม่บทดังกล่าว

(๔) ผู้ถูกร้องกำหนดแนวทางการฟื้นฟูฯ โดยเช่าที่ดินราชพัสดุแปลง กท. [REDACTED] กับกรมธนารักษ์ เนื้อที่ ๑๘๙ ไร่ ๓ งาน ๖๐ ตารางวา อัตราค่าเช่าตารางวาละ ๙.๕๐ บาทต่อเดือน แบ่งรูปแบบการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยออกเป็น ๒ กลุ่ม รวมหน่วยที่พักอาศัยทั้งสิ้น ๒๐,๒๙๒ หน่วย ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ การพัฒนาพื้นที่รองรับผู้อยู่อาศัยเดิม (๓๖,๐๐๐ คน)

แบ่งการดำเนินงานเป็น ๔ ระยะ รวม ๖,๕๔๖ หน่วย

กลุ่มที่ ๒ การพัฒนาพื้นที่รองรับผู้อยู่อาศัยใหม่ อยู่ในการพัฒนาโครงการระยะที่ ๓ และ ๔ รวม ๑๓,๗๔๖ หน่วย จะเริ่มพัฒนาในปี ๒๕๖๗ - ๒๕๗๒ กำหนดค่าเช่าเดือนละ ๙,๐๐๐ บาทต่อหน่วย และปรับขึ้นร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี

๒) หลักเกณฑ์การจัดเก็บค่าเช่า ค่าบริหารจัดการสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ ค่าภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ค่าเช่าแผงการค้าหรือแหล่งค้าขาย

(๑) หลักเกณฑ์การจัดเก็บค่าเช่าใหม่สำหรับผู้อยู่อาศัยเดิม

ก. ค่าเช่าใหม่ ประกอบด้วย อัตราค่าเช่าเดิม (ค่าเช่าที่คู่สัญญาเดิม จ่ายให้กับผู้ถูกร้องก่อนที่จะย้ายขึ้นอาคารใหม่) ค่าบริหารจัดการสาธารณูปโภค (๒๕ บาท x ๓๓ ตารางเมตร เท่ากับ ๘๒๕ บาท) ค่าภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง (คำนวณตามมูลค่าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง) และปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือตามที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี

ข. อัตราค่าเช่าใหม่จะแตกต่างกัน เนื่องจากหากโอนสิทธิการเช่า (โอนให้กับทายาทเท่านั้น) จะปรับขึ้นค่าเช่าครั้งละ ๓๐๐ บาท โดยภาพรวมค่าเช่าต่ำสุด ๓๐๐ บาท มี ๑,๐๔๐ ห้อง ค่าเช่า ๓๐๑-๖๐๐ บาท มี ๒,๐๓๗ ห้อง ค่าเช่า ๖๐๑-๙๐๐ บาท มี ๑,๓๓๓ ห้อง ค่าเช่า ๙๐๑-๑,๒๐๐ บาท มี ๖๙๔ ห้อง ค่าเช่า ๑,๒๐๑-๑,๕๐๐ บาท มี ๒๕๕ ห้อง ค่าเช่า ๑,๕๐๑-๓,๐๐๐ บาท มี ๔๘๗ ห้อง ส่วนครอบครัวขยาย ค่าเช่า ๓,๐๐๐ บาท มี ๗๐๐ ห้อง

(๒) หลักเกณฑ์การจัดเก็บค่าบริการจัดการสาธารณูปโภค ผู้ถูกร้อง กำหนดค่าบริการจัดการ ๘๒๕ บาทต่อเดือน ซึ่งสูงกว่าโครงการของเอกชนที่จัดเก็บตารางเมตรละ ๓๕-๔๐ บาท การที่ผู้ร้องขอปรับลดอัตราค่าสาธารณูปโภคเป็นการแก้ไขสาระสำคัญของแผนแม่บทโครงการฟื้นฟู ที่ต้องศึกษาปรับปรุงแผนแม่บทและนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาก่อนขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีต่อไป

(๓) หลักเกณฑ์การจัดเก็บค่าเช่าที่จอดรถ รถยนต์คันแรก ๕๐๐ บาทต่อเดือน (สิทธิการจอดรถยนต์ ๑ คันต่อห้อง) และคันที่สอง ๑,๕๐๐ บาทต่อเดือน (กรณีมีพื้นที่จอดรถคงเหลือ) ค่าเช่าที่จอดรถจักรยานยนต์คันแรก ๒๐๐ บาทต่อเดือน คันที่สอง ๓๐๐ บาทต่อเดือน ซึ่งอัตราค่าเช่าที่จอดรถดังกล่าวเป็นอัตราที่ค่อนข้างต่ำ หากเทียบกับอาคารสูงทั่วไป

(๔) หลักเกณฑ์การจัดเก็บค่าเช่าแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ

ก. ผู้ถูกร้องให้สิทธิเช่าแผงการค้ากับคู่สัญญาเดิมก่อน แต่ผู้เช่าแผงการค้าจำเป็นต้องย้ายที่ค้าขายหลายครั้ง เพราะอยู่ระหว่างก่อสร้างอาคารระยะต่าง ๆ โดยผู้ถูกร้องจะกำหนดพื้นที่ค้าขายชั่วคราวไปก่อน และต้องปรับปรุงแผนแม่บทเกี่ยวกับพื้นที่ค้าขายต่อไป ทั้งนี้ ยังไม่มีแผนรองรับสำหรับผู้ค้ารายใหม่

ข. เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๖ ผู้ถูกร้องลงพื้นที่และจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้เช่าแผงการค้า โดยจะก่อสร้างแผงการค้าชั่วคราวให้เสร็จสิ้นก่อนรื้อย้ายอาคารแฟลตที่ ๒๓ - ๓๒ ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาแผงการค้าอาคารแฟลตที่ ๙ - ๑๗ ได้สำรวจพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารแฟลตที่ ๓ - ๗ เพื่อรองรับผู้เช่าแผงการค้าแล้ว แต่เนื่องจากการก่อสร้างอาคาร A1 ล่าช้า คาดว่าจะก่อสร้างเสร็จปลายปี ๒๕๖๘ จึงให้ประกอบการค้าอยู่ที่เดิมไปก่อน ผู้ถูกร้องได้จ้างบริษัทที่ปรึกษาศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินการในอนาคต เพื่อให้มีพื้นที่ตลาด ศูนย์อาหาร ส่วนประกอบการค้า เพื่อรองรับผู้ค้าเดิม และเหมาะสมสวยงามที่จะเป็นเมืองใหม่ในอนาคต (smart city) ต่อไป

๓) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการรับฟังความคิดเห็น
ผู้มีส่วนได้เสียของโครงการ

(๑) ผู้ถูกร้องให้ความสำคัญด้านมวลชนและการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัย โดยจัดตั้งชุดปฏิบัติการสำรวจข้อมูลและมวลชนในชุมชนดินแดง ซึ่งได้รับความร่วมมือจากตำรวจนครบาล ตำรวจตระเวนชายแดน ทหารจากกองพันทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ สำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร และผู้ปฏิบัติงานของผู้ถูกร้อง ร่วมลงพื้นที่สำรวจและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในแฟลตดินแดงทั้งหมด เนื่องจากรัฐบาลต้องการพัฒนาชุมชนดินแดงให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้ประชาชนร้อยละ ๙๘.๒๗ ที่อาศัยอยู่ในแฟลตดินแดง เห็นด้วยกับโครงการ

/(๒) การจัดทำ...

(๒) การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) กฎหมายกำหนดให้รับฟังความคิดเห็นจากผู้อยู่อาศัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการ ซึ่งผู้ถูกร้องได้ดำเนินการครบถ้วนทุกขั้นตอน และผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านอาคาร การจัดสรรที่ดิน และการบริการชุมชน กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

๔) ปัญหาจากการดำเนินโครงการหรือข้อร้องเรียนต่าง ๆ และวิธีการแก้ไขปัญหา

(๑) ผู้ถูกร้องได้รับเรื่องร้องเรียนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในประเด็นและเนื้อหาเดิมมาโดยตลอด ซึ่งได้ชี้แจงตามข้อเท็จจริงไปยังหน่วยงานข้างต้นแล้ว แต่ผู้ร้องยังคงร้องเรียนไปยังหน่วยงานอื่นอีก

(๒) [REDACTED] เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๘ ผู้ถูกร้องแต่งตั้งผู้ร้องและแกนนำให้เป็นคณะกรรมการการ [REDACTED] เพื่อให้ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการ ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๙ ผู้ร้องและแกนนำขอลาออกจากคณะกรรมการพร้อมประกาศตนเป็นแกนนำ จัดชุมนุมต่อต้านโครงการ ผู้ถูกร้องจึงฟ้องขับไล่ผู้ร้องด้วยเหตุที่ผู้ร้องประกาศโฆษณาเสียงตามสายโดยไม่ได้รับอนุญาต และให้ข้อมูลปลุกปั่นบิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการ อีกทั้งส่งเสียงดังก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง ถือเป็นการทำผิดสัญญาเช่า และเมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑ ศาลแพ่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ผู้ร้องและพวกขณย้ายทรัพย์สินออกจากห้องพัก และส่งมอบทรัพย์สินคืนให้กับผู้ถูกร้อง แต่ผู้ร้องยังคงพักอาศัยอยู่กับญาติที่โครงการ [REDACTED]

๒.๒.๓ ข้อเท็จจริงจากสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

สศช. มีอำนาจหน้าที่กลั่นกรองข้อเสนอโครงการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี การดำเนินโครงการจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานเจ้าของโครงการ ข้อร้องเรียนของผู้ร้องและประชาชนแฟลตดินแดงจึงเป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยมีผู้ถูกร้องซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจในกำกับดูแลของ พม. เป็นผู้พิจารณา สศช. จึงเห็นควรให้ พม. มอบหมายผู้ถูกร้องพิจารณาเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งเร่งประชาสัมพันธ์และชี้แจงข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเด็นความเหมาะสมของอัตราค่าเช่า การปรับเพิ่มอัตราค่าเช่า การจัดเก็บค่าเช่าที่จอดรถ แนวทางการจัดสรรห้องพักและพื้นที่การค้าให้ชัดเจน รวมถึงข้อมูลค่าใช้จ่ายการบริหารจัดการโครงการ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ และโปร่งใส

๒.๒.๔ การแสวงหาข้อเท็จจริงของพนักงานเจ้าหน้าที่

๑) วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๖ พนักงานเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ ณ ชุมชน
แฟลตดินแดง ได้ความว่า

(๑) อาคารแฟลตดินแดงเดิม เป็นอาคารสูง ๕ ชั้น ห้องพักมีขนาด ๔๒ ตารางเมตร ลักษณะภายนอกค่อนข้างทรุดโทรม ไม่มีลิฟต์โดยสาร มีคณะกรรมการชุมชนร่วมกันดูแลและประสานงานต่าง ๆ โดยผู้เช่าตั้งแต่แรกเริ่ม เสียค่าเช่า ๓๐๐ บาทต่อเดือน สัญญาเช่าเป็นสัญญารายปี ไม่เสียค่าสาธารณูปโภคและค่าเช่าที่จอดรถ มีเพียงค่าเก็บขยะเดือนละ ๒๐ บาท

(๒) [REDACTED] เป็นผู้เช่าอาคารแฟลตดินแดงที่ ๒๓ - ๓๒ ซึ่งจะต้องย้ายไปอยู่อาคาร D1 ประมาณกลางปี ๒๕๖๗ พร้อมกับอาคาร A1 โดยอาคารทั้งสองเป็นการดำเนินโครงการฟื้นฟูฯ ระยะที่ ๒ ผู้เช่าที่ไม่ประสงค์ย้ายเข้าอยู่อาคารใหม่และต้องการย้ายออก ผู้ถูกร้องจะจ่ายเงินค่าชดเชย ๔๐๐,๐๐๐ บาทต่อห้อง และค่าขนย้ายอีก ๑๐,๐๐๐ บาท สำหรับผู้เช่าที่ประสงค์เข้าอยู่อาคารใหม่จะได้รับเงินสำหรับค่าขนย้าย ๑๐,๐๐๐ บาท เช่นกัน

(๓) ผู้ร้องเห็นว่าการเข้าพักอาศัยในโครงการฟื้นฟูฯ มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว เมื่อเทียบกับแฟลตดินแดงเดิม ทั้งค่าเช่า ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ การปรับเพิ่มค่าเช่าและการลดขนาดห้องจาก ๔๒ ตารางเมตร เหลือ ๓๓ ตารางเมตร ทำให้ครอบครัวขยายต้องเช่าห้องเพิ่ม จึงต้องการให้ลดค่าใช้จ่ายดังกล่าวลง เพราะผู้เช่าส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยและสูงอายุ รวมทั้งต้องการทราบแนวทางการจัดการเรื่องร้านค้าหรือแผงการค้าที่ชัดเจนในกรณีที่ต้องย้าย

(๔) ผู้ร้องลาออกจากการเป็นคณะกรรมการ [REDACTED]
[REDACTED] เนื่องจากเห็นว่าที่ประชุมคณะกรรมการฯ ไม่รับฟังข้อมูลหรือข้อเสนอแนะของฝ่ายผู้ร้อง เพื่อนำไปพิจารณาแก้ไขปัญหายอย่างจริงจัง

(๕) ผู้ถูกร้องยืนยันว่าไม่สามารถลดค่าสาธารณูปโภคจากเดือนละ ๘๒๕ บาท เป็น ๕๐๐ บาท ได้ เนื่องจากค่าใช้จ่ายจะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ โครงการซึ่งเป็นที่พักอาศัยในอาคารสูงที่ต้องดูแลรักษาทั้งภายในและภายนอกอาคาร ส่วนแผงการค้าจะจัดให้ตั้งขายชั่วคราวบริเวณลานของอาคาร ๒๘

(๖) กรณีที่ผู้ร้องขอให้ทบทวนการปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี ผู้ถูกร้องชี้แจงว่า โครงการฟื้นฟูฯ เป็นการลงทุนโดยการกู้เงิน ผู้ถูกร้องต้องแบกรับภาระต้นทุนการก่อสร้างพร้อมดอกเบี้ย ค่าใช้จ่ายในการจัดการดูแลชุมชน และค่าเช่าที่ดินกับกรมธนารักษ์ ซึ่งอัตราค่าเช่าใหม่ที่เรียกเก็บจากผู้อยู่อาศัยเดิมต่ำกว่าราคาตลาดมาก ถือว่าได้ช่วยเหลือผู้อยู่อาศัยในระดับหนึ่งแล้ว ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาโครงการมีความเป็นไปได้ ผู้ถูกร้องจึงจำเป็นต้องกำหนดขึ้นค่าเช่าจนกว่าจะสิ้นสุดสัญญาเช่าที่ดินกับกรมธนารักษ์ ซึ่งจะทบทวนการขึ้นค่าเช่าอีกครั้ง

(๗) กรณีผู้ร้องขอให้ทบทวนเรื่องการรวมกลุ่มอยู่ด้วยกันในแต่ละชั้น ผู้ถูกร้องชี้แจงว่า ดำเนินการจัดกลุ่มเช่นเดียวกับโครงการฟื้นฟูฯ ระยะที่ ๑ โดยผู้ถูกร้องใช้วิธีการจับสลากแบบกลุ่มกับผู้อยู่อาศัยเดิมที่ย้ายขึ้นอาคารในระยะที่ ๒ จากเดิมกลุ่มละไม่เกิน ๔ ห้อง เป็นกลุ่มละไม่เกิน ๑๐ ห้อง ซึ่งมีผู้อยู่อาศัยเดิมที่ต้องการจับสลากแบบกลุ่มยื่นความประสงค์ไว้ ๕๘ กลุ่ม แบ่งเป็นกลุ่มละ ๒ - ๔ ห้อง ๔๘ กลุ่ม และกลุ่มละ ๕ - ๑๐ ห้อง ๑๐ กลุ่ม ทั้งนี้ มีการจับสลากห้องพักอาศัยไปแล้วเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

๒) วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๗ พนักงานเจ้าหน้าที่ประชุมรับฟังข้อเท็จจริงร่วมกับผู้ถูกร้อง ณ การเคหะแห่งชาติ สรุปได้ว่า ไม่สามารถปรับลดค่าสาธารณูปโภคและค่าเช่าที่จอดรถได้ เนื่องจากโครงการฟื้นฟูฯ เป็นโครงการที่กู้เงินมาลงทุน จึงมีค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ ได้แก่ ค่าบำรุงรักษาอาคาร ค่าใช้สอย ค่าไฟฟ้า ค่าระบบบำบัดน้ำเสีย ค่าบุคลากรค่าใช้จ่ายสำนักงาน ค่าใช้จ่ายในการรักษาความสะอาด ค่าใช้จ่ายในการรักษาความปลอดภัย รวมทั้งค่าเช่าที่จอดรถที่ต้องใช้เงินลงทุนในการสร้างอาคารจอดรถ กรณีผู้มีรายได้น้อยที่พักอาศัยในโครงการไม่สามารถจ่ายค่าเช่าและค่าสาธารณูปโภคได้ ผู้ถูกร้องมีแนวทางส่งต่อให้ พม. จัดหาที่พักอาศัย เช่น บ้านพักคนชรา มูลนิธิหรือหน่วยงานประชาสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๒.๒.๕ ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ

๑) [REDACTED] พยานผู้เชี่ยวชาญด้านการปรับปรุงชุมชนแออัด และโครงการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยของการเคหะแห่งชาติ เห็นว่า ผู้ถูกร้องควรดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนี้

(๑) สสำรวจผู้มีรายได้น้อยว่ามีเกณฑ์รายได้เป็นอย่างไร และให้ชี้แจงรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการดูแลอาคารให้ผู้อยู่อาศัยเดิมได้รับทราบ

(๒) หาข้อมูลรายละเอียดหลักเกณฑ์การเรียกเก็บค่าบริการจัดการและค่าสาธารณูปโภคของผู้ถูกร้อง โดยร่วมกับกรรมการชุมชนเพื่อหาวิธีการประหยัดค่าใช้จ่ายภายในอาคาร

(๓) ในการพัฒนาโครงการในระยะถัดไป ให้สำรวจสมาชิกในแต่ละครอบครัว เพื่อออกแบบขนาดห้องให้เหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยเดิม และปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชนมากขึ้น เนื่องจากอัตราค่าบริการจัดการคิดเป็นตารางเมตร

(๔) วางแผนระยะยาวเรื่องที่อยู่อาศัยและแผนการค้าหรือที่ทำกิน และสำรวจเชิงลึกมากขึ้น เพิ่มการวิจัยในพื้นที่เพื่อพิจารณาปริมาณความต้องการสินค้าและความต้องการเสนอขายสินค้าให้สอดคล้องกัน วางแผนและออกแบบตลาดให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ

/๒) นางสาว...

๒) [REDACTED] พยานผู้เชี่ยวชาญด้านการบริการดูแลและบำรุงรักษาภูมิทัศน์ และการจัดสภาพแวดล้อมให้อื้อประโยชน์กับการมีสุขภาวะที่ดี เห็นว่า ผู้ถูกร้องควรดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนี้

(๑) คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากชุมชนพลัดถิ่นแดงมีขนาดใหญ่ การชี้แจงข้อเท็จจริงให้ชุมชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง จึงมีความสำคัญอย่างมาก

(๒) การพัฒนาพื้นที่ในระยะถัดไป มีแนวโน้มที่จะมีผู้เช่าเพิ่มมากขึ้น ขอให้หาปัญหาในระยะแรกมาวางแผนพัฒนาโครงการ โดยคำนึงถึงที่อยู่อาศัยของประชาชนผู้มีรายได้น้อยเป็นอันดับแรก

(๓) วางแผนกระจายแผงการค้าให้ทั่วถึงทุกอาคาร เพื่อเป็นหลักประกันด้านพื้นที่ขายอาหารและแหล่งการค้า โดยเฉพาะแหล่งการค้าของผู้อยู่อาศัยเดิมในพลัดถิ่นแดง รวมทั้งส่งเสริมการสร้างอาชีพใกล้ที่อยู่อาศัย เพื่อความสะดวกของผู้พิการและผู้สูงอายุในการหาซื้ออาหาร

๓. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรณีตามคำร้องมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า ผู้ถูกร้องได้กระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณีการเรียกเก็บค่าบริการจัดการในอัตราสูง ได้แก่ ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ และปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี รวมทั้งกรณีขาดความชัดเจนในการจัดการแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ หรือไม่ อย่างไร โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

๓.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔๑ (๒) ได้รับรองสิทธิของบุคคลและชุมชนในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว และมาตรา ๔๓ (๓) บัญญัติว่าบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ อีกทั้งมาตรา ๕๑ บัญญัติว่าการใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐ ถ้าการนั้นเป็นการทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรง ย่อมเป็นสิทธิของประชาชนและชุมชนที่จะติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ นอกจากนี้มาตรา ๕๖ ยังกำหนดหน้าที่ของรัฐในการจัดหรือดำเนินการให้มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่กำหนดให้การจัดหรือดำเนินการให้มีสาธารณูปโภค รัฐต้องดูแลให้มีการเรียกเก็บค่าบริการจนเป็นภาระแก่ประชาชนเกินสมควร

๓.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) ข้อ ๑๑ รับรองสิทธิของทุกคนในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว ซึ่งรวมถึงอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และสภาพการครองชีพที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ความเห็นทั่วไปลำดับที่ ๔ ของคณะกรรมการประจำกติกา ICESCR ว่าด้วยสิทธิในที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ กำหนดว่า รัฐมีหน้าที่จัดหาที่อยู่อาศัยที่เพียงพอและราคาเหมาะสม มีความสอดคล้องกับระดับรายได้ ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยควรอยู่ในระดับที่ไม่กระทบหรือเบียดบังการใช้สอยปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ และรัฐควรจัดให้มีเงินอุดหนุนเพื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยในราคาที่เหมาะสมได้

๓.๓ กรณีตามคำร้อง ต้องพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาและเจตนารมณ์ของการก่อสร้างแฟลตดินแดงประกอบด้วย กล่าวคือ เดิมแฟลตดินแดงก่อสร้างขึ้นโดย “กรมประชาสงเคราะห์” ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม การสงเคราะห์ พิ้นฟู คุ้มครองป้องกัน และพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ต่อมาได้ปรับองค์กรตามแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ ไปสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เปลี่ยนชื่อเป็น “กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ”^๑ โดยผู้ถูกร้องเป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้กำกับที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนและผู้มีรายได้น้อยได้มีที่อยู่อาศัย จัดให้มีระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวก และพัฒนาผู้อยู่อาศัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๓.๔ จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า

๓.๔.๑ เดิมชุมชนดินแดงเป็นที่ทิ้งขยะของกรุงเทพมหานคร ซึ่งในปี ๒๕๔๓ กรมประชาสงเคราะห์ (ชื่อหน่วยงานในขณะนั้น) ได้พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ต่อมาในปี ๒๕๐๖ ได้สร้างอาคารแฟลตดินแดงสำหรับให้เช่า จากนั้นในปี ๒๕๑๖ ได้โอนอาคารแฟลตดินแดงไปอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ถูกร้อง และสร้างอาคารที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น ผู้เช่าตั้งแต่แรกเริ่มเสียค่าเช่า ๓๐๐ บาท และค่าเก็บขยะ ๒๐ บาทต่อเดือน ซึ่งอัตราค่าเช่าแต่ละห้องจะไม่เท่ากัน ห้องที่โอนสิทธิการเช่า (โอนให้กับทายาทเท่านั้น) จะปรับเพิ่มค่าเช่าทุกครั้ง ครั้งละ ๓๐๐ บาท และต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการโอนสิทธิตามระเบียบของผู้ถูกร้อง ค่าเช่าสูงสุดอยู่ที่ ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน มีสัญญาเช่าเป็นรายปี ไม่มีการเก็บค่าสาธารณูปโภคและค่าเช่าที่จอดรถ

/๓.๔.๒ เมื่ออาคาร...

^๑ จาก กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (๒๕๖๘). *ประวัติ ความเป็นมา ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ*, สืบค้นจาก: <https://dsw.go.th/About/1>, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๗

๓.๔.๒ เมื่ออาคารแฟลตดินแดงได้โอนมาอยู่ในความดูแลของผู้ถูกร้อง^๒ ผู้ถูกร้องจึงมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูชุมชนดินแดง โดยพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม ๖,๕๔๖ หน่วย และกลุ่มผู้อยู่อาศัยใหม่ ๑๓,๗๔๖ หน่วย มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายและค่าบริหารจัดการซึ่งค่าใช้จ่ายสำหรับผู้เช่าเดิมประกอบด้วย ค่าเช่าเดิม ค่าสาธารณูปโภค (เดือนละ ๘๒๕ บาท) ค่าเช่าที่จอดรถ (ค่าบริการจอดรถยนต์คันแรก ๕๐๐ บาทต่อเดือน สิทธิจอดรถห้องละ ๑ คัน คันที่สอง ๑,๕๐๐ บาทต่อเดือน รถจักรยานยนต์คันแรก ๒๐๐ บาทต่อเดือน คันที่สอง ๓๐๐ บาทต่อเดือน) ค่าภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง (คำนวณตามมูลค่าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง) และปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี

๓.๔.๓ ผู้ถูกร้องจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการรับฟังความคิดเห็นผู้มีส่วนได้เสียของโครงการ โดยรับฟังความคิดเห็นจากผู้อยู่อาศัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้ร้องและประชาชนไม่เห็นด้วยกับการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายและค่าบริหารจัดการตามอัตราดังกล่าว (ตารางที่ ๑) โดยต้องการให้ลดหย่อนค่าสาธารณูปโภคจาก ๘๒๕ บาท เป็น ๕๐๐ บาทต่อเดือน แต่ผู้ถูกร้องยังคงยืนยันว่าไม่สามารถลดได้ เนื่องจากโครงการเป็นที่พักอาศัยในอาคารสูง จำเป็นต้องเรียกเก็บค่าบริหารจัดการสาธารณูปโภค เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาทั้งภายในและภายนอกอาคาร และกรณีการปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปีนั้น เนื่องจากการก่อสร้างที่ลงทุนโดยการกู้เงิน ผู้ถูกร้องต้องรับภาระงบประมาณประกอบด้วย ต้นทุนการก่อสร้างพร้อมดอกเบี้ยค่าใช้จ่ายในการจัดการดูแลชุมชน และค่าเช่าที่กรมธนารักษ์

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเดิมและค่าใช้จ่ายใหม่ของประชาชนแฟลตดินแดง

รายละเอียดค่าใช้จ่าย	ค่าใช้จ่ายเดิม (บาท)	ค่าใช้จ่ายใหม่ (บาท)	
ค่าเช่า	๓๐๐ - ๓,๐๐๐	๓๐๐ - ๓,๐๐๐	๓๐๐ - ๓,๐๐๐
ค่าเก็บขยะ	๒๐	-	-
ค่าสาธารณูปโภค	-	๘๒๕	๘๒๕
ค่าที่จอดรถ	-	ไม่มีรถ	๒๐๐ - ๒,๕๐๐
ค่าภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง	-	๑๐๐ (ต่อปี)	๑๐๐ (ต่อปี)
รวม	๓๒๐ - ๓,๐๒๐	๑,๒๒๕ - ๓,๙๒๕	๑,๔๒๕ - ๖,๔๒๕

/๓.๔.๔ หลักเกณฑ์...

^๒ ผู้ถูกร้องเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๑๖ ดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้มีที่อยู่อาศัย พร้อมทั้งจัดให้มีระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้อยู่อาศัย ทำนุบำรุง ปรับปรุง และพัฒนาผู้อยู่อาศัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนที่ประสงค์จะมีเคหะของตนเอง หรือผู้ที่ประสงค์จะร่วมดำเนินกิจกรรมกับผู้ถูกร้องในการจัดให้มีเคหะเพื่อให้ประชาชนเช่า เช่าซื้อ หรือซื้อ และประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารหรือจัดหาที่ดิน การปรับปรุง รื้อ หรือย้ายแหล่งเสื่อมโทรม เพื่อให้มีสภาพการอยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมที่ดีขึ้น, สืบค้นจาก: www.nha.co.th, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๗

๓.๔.๔ หลักเกณฑ์การจัดเก็บค่าเช่าแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ และ
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ผู้ถูกร้องเป็นผู้กำหนด โดยให้สิทธิแผงการค้าเดิมกับคู่สัญญาเดิมก่อน แต่ระหว่างก่อสร้าง
โครงการฟื้นฟูฯ ประชาชนแฟลตดินแดงและผู้เช่าแผงการค้าอื่น ๆ จำเป็นต้องย้ายที่ค้าขายหลายครั้ง
เนื่องจากจะต้องทุบอาคารแฟลตดินแดงเดิมและบริเวณแผงการค้าที่อยู่ใกล้อาคารเดิม เพื่อสร้างอาคาร
ใหม่ โดยจะกำหนดพื้นที่ค้าขายชั่วคราวไปก่อนเป็นระยะ ๆ และมีพื้นที่รองรับแผงค้ากับผู้ค้าขายเดิม
ทุกราย ทั้งนี้ในแผนแม่บทโครงการดังกล่าวไม่ได้จัดทำพื้นที่เชิงพาณิชย์สำหรับการค้าขาย มีเพียงพื้นที่
สำหรับบริการประชาชนเท่านั้น โดยผู้ถูกร้องอยู่ระหว่างการหารือเพื่อจัดประชุมเรื่องดังกล่าว และ
จะต้องปรับปรุงแผนแม่บทใหม่ในเรื่องของพื้นที่ค้าขาย ส่วนแนวทางการสร้างพื้นที่ค้าขายแบบถาวรใน
อนาคต ผู้ถูกร้องได้จ้างบริษัทที่ปรึกษาศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ โดยจะมีพื้นที่ตลาด
ศูนย์อาหาร สถานประกอบการค้า เพื่อรองรับผู้ค้าเดิมให้ได้มาตรฐานและเหมาะสมต่อไป

๓.๕ ประเด็นที่หนึ่ง กรณีการเรียกเก็บค่าบริหารจัดการในอัตราสูง ได้แก่ ค่าสาธารณูปโภค
ค่าเช่าที่จอดรถ และการปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี พิจารณาแล้ว
เห็นว่า

๓.๕.๑ ก่อนที่แฟลตดินแดงจะโอนมาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้ถูกร้อง
แฟลตดินแดงเคยอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดหาพื้นที่
อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ต่อมาผู้ถูกร้องถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ
การจัดหาที่อยู่อาศัยให้ประชาชนเช่า เช่าซื้อ หรือซื้อ และจัดให้มีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก
รวมทั้งพัฒนาผู้อยู่อาศัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้
หนึ่งในพันธกิจของผู้ถูกร้อง คือ การสร้างบ้านคุณภาพที่ทุกคนเป็นเจ้าของเองได้

๓.๕.๒ เมื่อพิจารณาข้อมูลข้างต้นประกอบกับข้อเท็จจริงที่ผู้อยู่อาศัยเดิมในแฟลต
ดินแดงส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๓.๕๗ เป็นผู้ไม่มีรายได้ประจำ โดยเป็นผู้ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป
ขับรถรับจ้าง (มอเตอร์ไซด์ รถตุ๊ก แท็กซี่) พ่อบ้าน/แม่บ้าน คนว่างงาน และนักเรียน/นักศึกษา (ตารางที่ ๒)
อีกทั้งรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อเดือนที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ของประชาชนแฟลตดินแดง ร้อยละ ๖๓
มีรายได้ต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท โดยแบ่งเป็นผู้ไม่มีรายได้ ร้อยละ ๖.๓๕ มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท
ร้อยละ ๑๒.๐๙ มีรายได้ตั้งแต่ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒๒.๑๕ และมีรายได้ตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐-
๑๕,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒๒.๗๔ (ตารางที่ ๓)

/ตารางที่ ๒...

ตารางที่ ๒ แสดงข้อมูลการประกอบอาชีพของประชาชนพลัดถิ่นแดง^๓

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ข้าราชการ/พนักงานฯ/ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ	๙๐๘	๑๕.๗๙
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน (รายวัน)	๒๘	๐.๔๙
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน (รายเดือน)	๖๘๖	๑๑.๙๓
พนักงาน/ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	๑๐๗	๑.๘๖
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	๑,๐๙๕	๑๙.๐๔
รับจ้างทั่วไป	๑,๒๓๒	๒๑.๔๓
ขับรถรับจ้าง (มอเตอร์ไซด์ รถตุ๋น แท็กซี่)	๓๙	๐.๖๘
พ่อบ้าน/แม่บ้าน	๖๑๑	๑๐.๖๒
ว่างงาน/ไม่มีงานทำ	๕๗๓	๙.๙๖
นักเรียน/นักศึกษา	๑๐๖	๑.๘๔
อื่น ๆ	๑๑๔	๑.๙๘
ไม่ตอบ	๒๕๒	๔.๓๘
รวม	๕,๗๕๑	๑๐๐

ตารางที่ ๓ แสดงข้อมูลรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชาชนพลัดถิ่นแดง^๔

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีรายได้	๓๖๕	๖.๓๕
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐	๖๙๕	๑๒.๐๙
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐	๑,๒๗๔	๒๒.๑๕
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐	๑,๓๐๘	๒๒.๗๔
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐	๘๑๔	๑๔.๑๕
๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐	๒๖๑	๔.๕๔
มากกว่า ๒๕,๐๐๑	๕๔๗	๙.๕๑
ไม่ตอบ	๔๘๗	๘.๔๗
รวม	๕,๗๕๑	๑๐๐

/ก.๕.๓ การที่...

^๓ จาก การเคหะแห่งชาติ (๒๕๕๙). รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report) การสำรวจข้อมูลผู้พักอาศัยและ
พิธีจันทราบผู้พักอาศัยชุมชนดินแดง. (โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี) หน้า ๒๐-๒๒.

^๔ เพิ่งอ้าง, น. ๑๒

๓.๕.๓ การที่ผู้ถูกร้องดำเนินโครงการฟื้นฟูฯ โดยเรียกเก็บค่าบริหารจัดการเพิ่ม ประกอบด้วย ค่าสาธารณูปโภค ๘๒๕ บาทต่อเดือน ค่าเช่าที่จอดรถ ๒๐๐ - ๒,๕๐๐ บาทต่อเดือน ค่าภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ๑๐๐ บาทต่อปี ส่งผลให้ผู้เช่ามีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจากเดิมที่จ่ายเดือนละ ๓๒๐ - ๓,๐๒๐ บาท เป็นเดือนละ ๑,๒๒๕ - ๖,๔๒๕ บาท นอกจากนี้ ผู้ถูกร้องยังกำหนดให้ปรับเพิ่ม ค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี รวมถึงได้ลดขนาดห้องจาก ๔๒ ตารางเมตร เหลือ ๓๓ ตารางเมตร ส่งผลให้ผู้เช่าเดิมที่มีสมาชิกในครอบครัวหลายคนต้องเช่าห้องเพิ่ม ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้เช่าเดิมเป็นอย่างมาก

๓.๕.๔ การแก้ไขปัญหากรณีประชาชนผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถจ่ายค่าบริหารจัดการได้ด้วยการส่งต่อไปยังบ้านพักคนชรา มูลนิธิหรือหน่วยงานประชาสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ถูกร้องที่ต้องจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัย จัดให้มีระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งพัฒนาผู้อยู่อาศัยเดิมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การจัดหาที่อยู่อาศัยดังกล่าวต้องคำนึงถึงมาตรฐานการครองชีพของประชาชน การกำหนดค่าบริหารจัดการและค่าเช่า รวมทั้งต้องคำนึงถึงระดับรายได้และมาตรฐานการครองชีพของผู้เช่าประกอบด้วย เพื่อไม่ให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยต้องเผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย

๓.๕.๕ ประชาชนพลัดถิ่นแดงที่เป็นผู้อยู่อาศัยเดิมจึงควรได้รับการลดหย่อน ชดเชยหรือเยียวยา จากการที่ยินยอมให้ผู้ถูกร้องเข้าพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัย จนทำให้ต้องไปอยู่ในที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีขนาดเล็กกว่าเดิม อีกทั้งผู้ถูกร้องไม่ได้ใช้เวลาประชาชนพลัดถิ่นแดงปรับตัวเพื่อวางแผนการบริหารจัดการค่าใช้จ่าย แม้ผู้ถูกร้องจะชี้แจงว่าการเก็บค่าบริหารจัดการของโครงการฟื้นฟูฯ เป็นอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับค่าบริหารจัดการของอาคารชุดที่อยู่บริเวณใกล้เคียง แต่ก็ไม่ใช่เหตุผลให้สามารถนำอัตราดังกล่าวมาเทียบเคียงกันได้ เนื่องจากพลัดถิ่นแดงที่เคยอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสงเคราะห์นั้น เป็นการจัดพื้นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย จึงมีวัตถุประสงค์และการแสวงหาผลประโยชน์ที่ต่างกับโครงการของเอกชน

๓.๕.๖ ชุมชนพลัดถิ่นแดงเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นมาก และอยู่ในชุมชนมายาวนาน การดำเนินโครงการที่อาจส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนและประชาชน โดยเฉพาะประเด็นการเรียกเก็บค่าบริหารจัดการต่าง ๆ ผู้ถูกร้องต้องคำนึงถึงประชาชนที่มีรายได้น้อยเป็นหลักโดยเฉพาะผู้เช่าเดิม ประกอบกับผู้ถูกร้องพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เดิมได้ถึง ๒๐,๒๙๒ หน่วย ซึ่งเป็นผู้เช่าใหม่ ๑๓,๗๔๖ หน่วย การดำเนินโครงการของผู้ถูกร้องจึงควรดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและสร้างภาระแก่ผู้เช่าเดิม อีกทั้งโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของรัฐบาลในการพัฒนาและสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ลดความเหลื่อมล้ำ นำไปสู่สังคมที่เสมอภาคและเป็นธรรม ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒

(พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และแผนแม่บทโครงการฟื้นฟู^๕ ที่กำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง ตามหลักการพัฒนายั่งยืน ซึ่งการจัดให้มีสาธารณูปโภคดังกล่าว รัฐต้องดูแลไม่ให้เก็บค่าบริการจนเป็นภาระแก่ประชาชนเกินสมควร และต้องคำนึงถึงมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ รวมถึงการมีที่อยู่อาศัยในราคาที่เหมาะสม สอดคล้องกับระดับรายได้ ไม่กระทบกับการใช้สอยสำหรับปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ และรัฐควรจัดให้มีเงินอุดหนุนเพื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยในราคาที่เหมาะสม ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และกติกา ICESCR ดังนั้น กรณีการเรียกเก็บค่าบริการจัดการในอัตราสูง ได้แก่ ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ และการปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี จึงเป็นการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เห็นควรเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ถูกร้อง และเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อผู้ถูกร้อง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อดำเนินการต่อไป

๓.๖ ประเด็นที่สอง กรณีความไม่ชัดเจนในการจัดการแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพพิจารณาแล้วเห็นว่า

ในการจัดการเรื่องแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ ผู้ถูกร้องไม่ได้ให้ผู้ร้องและประชาชนผู้มีส่วนได้เสียจากโครงการมีส่วนในการจัดการเกี่ยวกับแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ และในแผนแม่บทโครงการฟื้นฟูฯ ไม่จัดทำพื้นที่เชิงพาณิชย์สำหรับการค้าขายไว้ และผู้ร้องจะต้องย้ายร้านค้าหรือแผงการค้าหลายครั้ง เนื่องจากต้องทุบอาคารเดิมเพื่อสร้างอาคารใหม่ ทำให้ประชาชนที่ค้าขายอยู่เดิม ๗๔๖ ราย ได้รับผลกระทบต่ออาชีพ พื้นที่ประกอบอาชีพ ตลอดจนการเข้าถึงพื้นที่ขายอาหาร ไม่มีแหล่งประกอบอาชีพเป็นระยะเวลานาน และกระทบต่อรายได้ รวมถึงมีผู้ค้าที่ชะลอการค้าหรือการลงทุนออกไปก่อนเนื่องจากไม่มีความชัดเจนและไม่มั่นใจเรื่องการวางแผนแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพ แม้จะมีการประกาศกำหนดสถานที่ให้มีแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพชั่วคราวระหว่างการย้ายขึ้นอาคารใหม่ แต่ไม่สามารถสร้างความมั่นใจหรือรับประกันได้ว่าในระยะยาวผู้ถูกร้องจะมีแผนรองรับ ซึ่งผู้ถูกร้องควรวางแผนเกี่ยวกับแผงการค้าหรือพื้นที่เชิงพาณิชย์ โดยสำรวจปริมาณความต้องการสินค้าและบริการ ออกแบบตลาดให้เข้ากับวิถีชุมชน รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและการจัดการวางแผนกระจายแผงการค้าให้ทั่วถึงทุกอาคาร โดยให้ผู้พิการและผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก ดังนั้น กรณีการจัดการแผงการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพของผู้ถูกร้องจึงเป็นการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เห็นควรเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ถูกร้อง เพื่อดำเนินการต่อไป

/๓.๗ สำหรับ...

^๕ จาก การเคหะแห่งชาติ (๒๕๕๙). แผนแม่บทโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง (๒๕๕๙ - ๒๕๖๗). (ฝ่ายการฟื้นฟูและพัฒนาเมือง การเคหะแห่งชาติ) หน้าที่ ๖ - ๗.

๓.๗ สำหรับข้อห่วงกังวลของผู้ร้องในประเด็นที่ผู้ถูกร้องไม่ให้อยู่รวมกลุ่มในชั้นเดียวกันนั้น พบว่าโครงการฟื้นฟูฯ แบ่งการก่อสร้างเป็น ๔ ระยะ โดยผู้ถูกร้องดำเนินการถึงระยะที่ ๒ ซึ่งได้จัดให้ผู้อยู่อาศัยเดิมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละไม่เกิน ๑๐ ห้อง และสามารถอยู่ในชั้นเดียวกันได้ รวมทั้งจับสลากเลือกห้องพักอาศัยเรียบร้อยแล้ว

๔. มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๔/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๘ จึงมีมติดังนี้

๔.๑ กรณีที่ผู้ถูกร้องเรียกเก็บค่าบริหารจัดการในอัตราสูง ได้แก่ ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ และการปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี เป็นการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๔.๒ กรณีความไม่ชัดเจนในการจัดการผังการค้าหรือพื้นที่ประกอบอาชีพของผู้ถูกร้อง เป็นการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๔.๓ ให้เสนอมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อผู้ถูกร้อง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) และ (๓) ประกอบมาตรา ๓๖ และมาตรา ๔๒ ดังนี้

๔.๓.๑ มาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๑) ให้ผู้ถูกร้องทบทวนการเรียกเก็บค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าที่จอดรถ และการปรับเพิ่มค่าเช่าร้อยละ ๕ หรือในอัตราที่ผู้ถูกร้องกำหนดทุก ๓ ปี โดยนำข้อมูลรายได้ของประชาชนแฟลตดินแดงมาเป็นฐานการคิดคำนวณค่าใช้จ่าย เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ที่มีรายได้น้อย และให้คำนึงถึงประชาชนผู้มีรายได้น้อยตามเจตนารมณ์เดิมของกรมประชาสงเคราะห์เป็นหลัก รวมทั้งให้ศึกษาการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายแบบขั้นบันได เพื่อให้ประชาชนมีเวลาปรับตัว สามารถบริหารจัดการค่าใช้จ่ายและวางแผนการเงินในครัวเรือนได้

๒) ให้ผู้ถูกร้องทบทวนและหารือร่วมกับประชาชนผู้อยู่อาศัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการผังการค้าและสถานที่ค้าขายให้มีความชัดเจน สำนวจปริมาณความต้องการสินค้าและบริการ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบสถานที่ค้าขายให้เข้ากับวิถีชุมชน กระจายผังการค้าโดยเฉพาะพื้นที่ขายอาหารให้ทั่วถึงทุกอาคาร เพื่อความสะดวกในการเข้าถึง

/ของผู้พิพากษา...

ของผู้พิการและผู้สูงอายุ รวมทั้งกำหนดแผนการจัดการแฉ่งการค้าและพื้นที่เชิงพาณิชย์สำหรับการค้าขาย
ในแผนแม่บทโครงการฟื้นฟู

๓) ให้ผู้ถูกร้องแก้ไขระเบียบการเคหะแห่งชาติว่าด้วยการให้เช่าโครงการ
เคหะชุมชนดินแดงและโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๖ ให้มีการกำหนดเพดาน
การปรับขึ้นค่าเช่าที่ชัดเจน โดยนำรายได้เฉลี่ยของประชาชนแฟลตดินแดงมาเป็นฐานการคิดคำนวณ
ทั้งนี้ ให้ดำเนินการภายใน ๑๒๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

๔.๓.๒ มาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

๑) ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมพัฒนา
สังคมและสวัสดิการ ให้คำแนะนำและกำกับดูแลผู้ถูกร้องในการดำเนินการตามข้อ ๔.๓.๑ เพื่อร่วมกัน
แก้ไขปัญหาให้เหมาะสม และคำนึงถึงประชาชนผู้มีรายได้น้อยเป็นอันดับแรก

๒) ในการดำเนินโครงการฟื้นฟู ในระยะที่ ๓ - ๔ ให้ผู้ถูกร้องคำนึงถึงการ
ออกแบบขนาดห้องให้เหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัย มีความหลากหลาย และเข้ากับวิถีชีวิตชุมชน
โดยให้ประชาชนผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

๓) ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์สำรวจประชาชน
ที่อาศัยในแฟลตดินแดงซึ่งมีความยากจน มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ โดยหามาตรการหรือแนวทาง
ในการช่วยเหลือเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เพื่อลดความเสี่ยงจากการถูกบังคับให้ย้ายออก และป้องกันปัญหาคนไร้บ้าน
หรือไร้ที่อยู่อาศัย ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตจากการดำเนินโครงการฟื้นฟู

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์

นางปรีดา คงแป้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์

นางสาวปติกาญจน์ สิทธิเดช

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ